

Ilka Vašte
Žrtev novega življenja

Prvo poglavje

Zelenkasta svetloba je odsevala z vrta v poltemno podstrešje stare pritlične hiše na Opekarski cesti v Ljubljani. Dva mlada človeka sta se gibala v tem zaprašenem podstrešju: dvajsetletna študentka medicine Mara Jalnova in tri leta starejši medicinec Igor Prek.

Mara je vzela zadnjo polo iz ciklostila, zaprla škatlo in zadrgnila dva jermena okrog nje, njen tovariš pa je za spojko med jermenoma zataknil močno kljuko, privezano na vrvi, ki je imela na drugem koncu zanko. Odprl je širok dimnik, se sklonil in zataknil zanko za skrito kljuko. Nato je prijel za škatlo in jo počasi brez ropota spuščal po vrvi navzdol v temo, dokler se vrv ni napela. Medtem je Mara z dolge deske pobrala zadnje posušene letake, jih spravila na kup, zavila v ovojni papir in potisnila zavitek v karton v obliki knjige. Karton je spravila v Igorjevo aktovko.

»Ali sta tista dva vohunska paglavca še spodaj?« je tiho vprašal Igor. Vzpel je svojo visoko, krepko postavo in snel sivi obnošeni vetrni jopič z žebnja, zabitega v tram.

Mara je stopila v kot in se sklonila nad luknjo, ki sta jo bila napravila med opeko podstrešja.

»Še sta tukaj,« je šepnila. »Na cesti pred sosednjo hišo brcata žogo.«

»Svojat izdajalska! Zavohali so me. Danes sta me že drugič čakala doma pred hišo in me spremljala do sem. Prepričan sem, da opozorita name prvega policijskega agenta, ki ga srečam!«

»Veš kaj? Zamenjajva aktovki! Vzemi ti mojo! V njej je le anatomski atlas, ki mi ga je posodil Aleš. Jaz pa bom počakala, da fanta odideta za tabo, potem šele odnesem tvojo aktovko k Alešu.«

Igor si je zapenjal jopič, ki mu je bil že precej tesen. Malo je pomislil, potem pa odločno odgovoril: »K Alešu ne! Spravi aktovko pri slugi na inštitutu in reci, da je zame! Sluga je zanesljivo naš človek.«

»Dobro. Zakaj pa je ne bi nesla naravnost k Alešu? Mi ne zaupaš?«

»Tebi že, ampak ...«

Igor je stisnil ustnice in skomignil z rameni. Ni hotel priznati, da je noče pošiljati k Alešu Marčiču, ki je na univerzi slovel kot ženskar. O, poznal je Aleša prav dobro že šest let. Inštruiral ga je bil v višji gimnaziji, dokler je bil še v Ljubljani. Pod njegovim vplivom se je Aleš začel zanimati za komunizem in si kupovati vso takrat dosegljivo komunistično

literaturo – saj je imel vedno denarja kot pečka. Igor sam bi si ne mogel nabaviti toliko knjig in bi v komunistični literaturi najbrž ne bil tako temeljito podkovan, če mu ne bi bila vsa leta na razpolago Aleševa knjižnica ... Toda medtem ko je Igorja trdo proletarsko življenje, iz katerega je izhajal, pod vplivom komunizma pregnetlo v trden značaj, je lagodno brezskrbno življenje mladega bogataša Marčiča prestrezalo vsem globljim načelom pot v njegovo bistvo. Komunizem je pri njem ostal le na površju, kakor zanimiv, prepovedani sad človeške družbe, s katerim se je junaško ponašal, čeprav le skrivaj in pred redkimi sošolci. Tovarišem se je kazal zanimivega s skrivnostno posmehljivostjo, ki jo je nekoliko ublažila njegova radodarnost. Dekleta je pridobival s svojo lepoto, bolj lahkomišeln pa z gloriolo svojega bogastva in razsipnostjo. Pravili so mu 'lepi Aleš'. Ne le sošolci in sošolke, ampak tudi zrelejša mladina ljubljanskih meščanskih krogov in vse ljubljanske mladinke, ki so se močno zanimale zanj.

Molče je Igor raztrgal matrico na drobne koščke in jih zavrnil v kos papirja.

»Vrzi koščke v stranišče, preden oddaš aktovko v shrambo!«

»Bom!«

»Nasvidenje!«

»Nasvidenje!«

Ni ji dal roke, ker ni bilo te navade med tovariši. Le pogledal je s svojimi skoraj črnimi, mirnimi očmi v njene velike

svetlo sive, s pogledom objel nato njeno lepo črno laso glavico in stopil k strmim podstrešnim stopnicam. Za trenutek mu je tam zastala noga. Rad bi se bil ozrl, pa se je premagal in že stopil navzdol. Srce mu je tolklo zaradi čudne razburjenosti, ko se je razdalja med njo in njim večala z vsakim korakom ... Kolikokrat je pozneje v življenju mislil na te trenutke!

Ona je z nekoliko razočaranim pogledom zrla za njim. Potem se je zaničljivo namrdnila in si mislila: 'Nič mu ni do mene! Že tri tedne delava vkup, pa ni spregovoril nobene druge besede kakor o delu. Aleš mu pravi »železni komunist«. No, zares, Igorju ni mar drugega kakor naša organizacija. Prišel je domov na počitnice iz Zagreba, lahko bi čas porabil za študij – še zadnje izpite ima pred seboj – pa se je ves vrgel na delo za partijo. Požrtvovalen je res, vsi bi ga morali posnemati ... Aleš ni tak ... Mehkejši je ... Dekleta norijo za njim in mu mešajo glavo. Razzipnega uživača napravijo iz njega ... pravi komunist ne bo nikoli.'

Medtem ko je razmišljala o tretjem članu njihove ilegalne trojke, Alešu Marčiču, sinu bogate trgovke, je skozi luknjo v podstrešju videla Igorja Preka, ki se je na kolesu odpeljal po Opekarski cesti proti mestu. Kmalu za njim sta se odpeljali še dve kolesi z mladima vohunoma.

'Zdaj lahko grem.'

Zapela si je kratko jopico, vzela iz žepa majhen glavnik in ogledalo in si počesala toge, modrikasto črne lase, ki so ji viseli do ramen. Nato je prijela aktovko in odšla po lesenih strmih stopnicah navzdol. Zunaj je pod oknom čevljarja Stepančiča vzela svoje k zidu prislonjeno kolo. Obesila je

aktovko nanj in pomahala staremu čevljarju, ki je za oknom dvignil glavo od svojega dela in ji s prijaznim mežikanjem pokimal. Sedla je na kolo in se previdno ozrla na vse strani, ko si je popravljala krilo. Nikjer ni bilo žive duše.

'Igorja so vzeli na piko. Ne bo dolgo, pa bodo še mene.'

Vendar se ni bala. Bila je pogumno dekle in zavedala se je, kako pomembno je njeno ilegalno delo, ki se mu je posvečala z vsem srcem že od svojega šestega gimnazijskega razreda. Nihče se ni zmenil za njena pota. Stala je tako rekoč sama v svetu. Doma pravzaprav ni imela. Starši – oče je bil železniški čuvaj v Novem mestu – so ji drug za drugim pomrli. Najprej je očeta stisnilo pri premikanju železniških vagonov na novomeški postaji. S strtim prsnim košem so ga mrtvega prinesli na bližnji dom v Bršljinu. Tedaj so stanovali v podstrešnem najetem stanovanju – v sobici, ki je imela razgled na cesto in železniško progo, in v kuhinji, ki je bila obrnjena proti hribovju, obraslem z gozdovi.

Pod poševnim stropom je pri kuhinjskem oknu stala manjša miza s stolom – kotiček takrat desetletne Mara. Na mizi so bile zložene njene šolske knjige in zvezki. Z njimi je Mara – obiskovala je prvi razred gimnazije v Novem mestu – presedela za mizo večino svojega prostega časa, se učila in pisala domače naloge. Bila je nadarjena in pridna učenka, ponos svojih skromnih staršev. Vendar si je vselej utrgala toliko časa, da je pomagala bolehni materi v gospodinjstvu ali pri obdelovanju njive, ki so jo imeli v najemu.

Oče je sanjal o tem, da pošlje nekoč hčerko na univerzo v Ljubljano.

»Da ti bo življenje lepše, kakor je nama z materjo ...« je pristavil in povedal, kako mu je bilo hudo, ko je moral kakor dvanajstletni deček po smrti svojega očeta pustiti šolanje na gimnaziji in se z materjo preseliti k stricu v vas pod Gorjanci.

»Štedila bova vsa leta, dokler deklič ne dovrši gimnazije. Potem jo pošljeva v Ljubljano. Stanovala bi lahko pri tvoji sestri.« Tako je oče razpredal svoje sanje, ko sta z ženo govorila o prihodnosti. Hotel je otroku priboriti, kar njemu ni bilo dano. Tedaj pa – tedaj pa je treščila v lepe sanje – smrt!

Mara je tiste dni dolge ure posedala ob kuhinjskem oknu in strmela v gozdove, ki so sijali v bogatih jesenskih barvah. Pritiskala si je roke na ušesa, če je iz sobe onkraj hodnika prihajalo do nje neutolažljivo ihtenje matere. Mati ni mogla preboleti strahotnega udarca. Že prej bolehnja je hirala in hirala. Dve leti po smrti njenega moža ji je zastalo oslABLJENO srce.

Njena sestra Ana, godrnjava ženska, ki je prišla na pogreb, je vzela dvanajstletno Maro kar s seboj v Ljubljano. Teta je bila preprosta ženska, vdova po delavcu v pivovarni. Njeno obzorje je obsegalo hišico, ki sta jo s pokojnim možem pristradala, vrtiček, ki ga je skrbno obdelovala, in jato kokoši, ki jih je zvesto redila, da so ji nosile jajca, priboljšek k njeni majhni pokojnini. Nekaj malega je zaslužila tudi s pletenjem volnenih nogavic za neko podjetje v mestu. Nečakinji je dajala hrano in stanovanje, da ji je v zameno pomagala v gospodinjstvu. Za obleko in šolske potrebščine si je morala Mara, odkar je stanovala pri teti, služiti denar z inštrukcijami.

Tako sta živeli ženski svoje trdo življenje leta in leta mirno druga poleg druge, vendar vsaka v svojem svetu. Tesnejših vezi ni bilo med njima, pa tudi časa ni bilo za zaupne pogovore. Teta Ana je zjutraj zgodaj vstajala, nakrmila kokoši in zahajala redno k prvi maši. Bila je močno pobožna. Mara je vstajala hkrati – spala je v kamrici poleg kuhinje – se uro ali dve učila, nekoliko pospravila po stanovanju, potem pa odšla v bolnišnico ali na predavanja. Okrog poldneva se je vračala h kosilu, pomila posodo, pospravila kuhinjo in odšla na inštrukcije, predavanje, zadnje čase pa tudi na organizacijske sestanke in ilegalno delo. Vračala se je šele proti večeru, povečerjala, pospravila kuhinjo in se zapičila v knjige ...

Tistega večera se je nekoliko zakasnila. Z Alešem sta – kakor je bilo na sestanku določeno – od daleč spremljala Igorja, ki je v aktovki vozil letake. Aleš je kakor izvidnik vozil spredaj, kakšnih sto korakov pred Igorjem, Mara pa približno petdeset korakov za njim. Večkrat se je ozrla, a nihče jim ni sledil ... Ali ni bilo svarilo sekretarja celice Miša nepotrebno in njegova bojazen, da so Igorja že 'pogrunтали', nekoliko pretirana?

Privozili so srečno čez progo in mimo kopališča Ilirije. Kar se pred vrati Pivovarne Union Aleš Marčič obrne na kolesu in pogleda nazaj. To je pomenilo: Nevarnost!

Marčič je vozil naprej proti Šiški, Igor pa je zavil čez cesto, da zavoji v ulico proti gorenjski postaji. Zaman! Izpod kostanjev na levi je stopil na cesto policijski agent, od tovarniških vrat pa drugi. Sredi ceste sta ustavila študenta, ga

legitimirala, eden je snel s kolesa aktovko, drugi pa obrnil kolo in odšli so skozi tivolski drevored v smeri proti policijski direkciji na Bleiweisovi cesti ...

Mara je dohitela Marčiča že blizu gostilne 'pri Keršiču' in vozila tik za njim. »Obvestiti morava čevljarja! Napravili bodo hišno preiskavo! Ciklostil!« In že je obrnila kolo in vozila nazaj. Marčič se je obrnil za njo. Pri progi jo je prehitel. »To opravi jaz! Počakaj me pred Opero!« In zdrvel je po Bleiweisovi cesti.

Pred Opero je naslonila kolo na steber in čakala. Čakala je dolgo. Prižgali so že luči in ljudje so začeli prihajati v gledališče. Marsikdo se je ozrl na lepo dekle. Njene velike vodeno sive oči in črni lasje so privlačili vse poglede nase.

Naposled je vendar zagledala Aleša. Prišel je izza muzeja navzdol. Skočil je s kolesa in šla sta peš okrog Opere in na drugo stran ceste proti Narodnemu domu, da sta spet prišla na Bleiweisovo cesto. Ustavila sta se v senci pod drevjem, da se pogovorita.

»Kako si opravil?« ga je vprašala.

»Dobro. Če bi bil prišel le nekaj sekund pozneje, pa bi bilo slabo. Prinesel sem ciklostil iz hiše, ga dal na kolo in ga peljal previdno od drevesa do drevesa proti koncu Operarske ceste. Ko sem se ozrl, sem videl prihajati od mostu proti čevljarju tri moške. Skril sem se za drevesom, dokler niso odšli v hišo. Potem sem previdno zavozil med vrtove. Odkolovratil sem proti Trnovemu in skril aparat pri zanesljivem tovarišu. Za tiskanje bo treba dobiti pač novo skrivališče.«

»In Igor? Kaj misliš – ali ga –«

»Seveda ga bodo zaprli, saj je imel v aktovki letake! Hoteli bodo izvedeti za njegove sodelavce. Morda – o, skoraj gotovo ga bodo mučili, ker on ne bo nikogar izdal. Poznam ga. Izmed najzanesljivejših je. Železni komunist!«

»Imaš prav. Ne poznam nikogar, ki bi mu bolj zaupala.«

Aleš se je jazrl dekletu v obraz: »Torej ti je všeč?«

»Všeč? Smešen si!« ga je jezno zavrnila. »Saj ne gre za to!«

Osramočeno je odvrnil pogled. Priznal je, da je bil na Igorja Preka ljubosumen.

»Oprosti! Vem, da ne. Prek je značajan. In ves gori za našo stvar. Vsak ga mora spoštovati.«

Potolaženo mu je prikimala, saj je bil Aleš vendarle dober fant, čeprav ne tako trden kakor Igor. Poznalo se mu je, da je bil od doma precej razvajan. Seveda, imel je vsega v izobilju in mati je bila zaljubljena vanj. Taki materini sinčki pa nimajo nikoli prav trdne hrbtenice.

»Ali te smem spremiti v Šiško?« je vprašal, ko sta sedla na kolesi.

»Ne, hvala! Bolje je, če naju ne vidijo prevečkrat skupaj.«

In vozila je dalje. Pred Delavskim domom se je ustavila in vprašala: »Ali boš mogel kaj poizvedeti glede Preka?«

»Poizkušal bom. Mama ima povsod zveze.«

»Še nocoj sporoči Mišu, kaj se je zgodilo!«

Mišo je bil študent, ki je stanoval v mestu blizu Aleša. Aleš, ki je bil šele kandidat partijec, je bil prepričan, da je

vpliven funkcionar, saj je njihova trojka dobivala vsa navodila od njega.

»Tako j ga poiščem.«

»Lahko noč!« Že je spet sedla na kolo.

»Lahko noč, Mara!«

Stal je še in gledal za njo, ko je zavila na drugo stran Celovške ceste, ne da bi se ozrla. 'Prekletu lepo dekle! In ponosno! Kako je zapihala vame! Kakor mačka! Drugačna je kakor tiste, ki silijo za menoj. Prav zato mi je všeč!'

Aleš Marčič je pri svoji materi kmalu dosegel, kar je hotel. S pomočjo znancev, ki jih je imela v vseh ljubljanskih krogih, in s podkupovanjem je že čez nekaj dni zvedela, da so Igorja Preka, nekdanjega inštruktorja njenega sina, najprej zasliševali – se pravi: nečloveško pretepali – na policijski postaji v Ljubljani. Ker pa ni hotel izdati svojih sodelavcev, temveč je na vsa vprašanja trdovratno molčal, so ga poslali v roke krvniškim mojstrom beograjske glavnjače.

To je bilo vse, kar je bilo mogoče zvedeti o 'železnem komunistu' Igorju Preku. Po hodnikih univerze so vsi študentje, člani 'Slovenskega kluba', prišepetavali novico in ugibali o njegovi usodi. Poznali so ga, čeprav je že tretje leto študiral v Zagrebu – ljubljanska medicinska fakulteta je še vedno čakala, da jo dopolnijo z višjimi semestri. Igor je vsake počitnice porabil za svoje partijske stike z ljubljanskimi tovariši. Zdaj so ga vsi znanci pomilovali. Marsikoga je stresel mraz, če je pomislil na divjaške mučilne metode, ki so jih uvedli policijski agenti strašne glavnjače.

Spet je gospa Marčičeva napela svoje zveze. Čez nekaj mesecev je prejela sporočilo: »Igor Prek je še vedno v glavnjači in godi se mu kakor drugim.«

»Ni dosti, kar je zvedela mama,« je Aleš na hodniku šepetal Mari.

Maro je zmrazilo po hrbtu. »Meni pa se zdi strašno veliko, saj si že slišal o tistem kraju?«

»Sem, pravijo, da tam dan za dnem odnašajo jetnike polmrtve z zasliševanj.«

Mara je prikimala in skoraj neslišno dodala: »Če so mrtvi, pa jih vržejo skozi okno drugega nadstropja na dvoriščni tlak.«

»Da! Taki 'samomori' v glavnjači menda niso redki,« je tiho pritrdil Aleš.

»Boš sporočil Igorjevemu staršem, kar si izvedel?«

»Bom. Njegovega očeta bom počakal zvečer na cesti, ko se bo vračal s postaje.«

Nekaj dni pozneje je Aleš v predavalnici pomignil Mari. Na hodniku ji je povedal:

»Igorjevemu očetu je železničarski tovariš sporočil, da so sina odpeljali s transportom jetnikov neznano kam. Imel je obvezano levico, ki jo je nosil v zanki. Menda so mu jo zlomili v glavnjači.«

To je bilo zadnje sporočilo, ki ga je Mara prejela o bivšem tovarišu v ilegalni tiskarni. Poslej z Alešem nista več govorila o Igorju. Vse bolj naporno in odgovorno politično delo jima je poleg študija zavzemalo ves prosti čas in vse

misli. Mari se je zdelo, da je Igorjeva usoda Aleša nekoliko zresnila. Ni se več podil po srečanjih z dekleti po mestu. Ni več z žarečimi pogledi streljal po spogledljivih sošolkah in drugih mladih ženskah. Njegove oči so zasledovale le črnolaso glavico lepe, ponosne Mare.

Aleša je vedno bolj mučilo razglabljanje o tem, kako naj se ji približa. Jasno je spoznal, da se vse njegove želje obračajo za njo. Toda Mara je dosledno odklanjala vsa njegova vabila. Komaj je dovolila, da jo je spremljal po cesti v razdalji desetih korakov, kadar je bila njena ilegalna pot posebno nevarna. Od daleč je opazoval njeno gibčno, skladno grajevano postavo, ki se je v hitri hoji spretno izogibala ljudem in se pred cestnimi prehodi na križiščih z bežnim pogledom prepričala, če je kdo – razen Aleša – ne zasleduje. Nekajkrat jo je Aleš povabil v kino, toda odločno je odbila vabilo.

»Čim manj naju vidijo skupaj, tem lažje bo najino ilegalno delo,« se mu je izgovarjala.

Ljubosumno je opazoval njen odnos do drugih študentov, pa nikoli ni mogel opaziti nič sumljivega. Pogledi fantov so se sicer radi ustavljali na lepem dekletu, toda nihče se ni mogel ponašati niti z najmanjšim dokazom naklonjenosti hladne, z vsemi enako vljudne Mare. Da bi jo vendarle večkrat videl, je na političnem sestanku ponudil svojo domačo sobo za skupen študij marksistične literature. Zbirali so se ob petkih ob pol šesti uri, ko je bila gospa Marčičeva še v prodajalni, kuharica Mila pa že zaposlena s kuhanjem večerje. Vrata je študentom odpiral Aleš sam. Hišni Nežki je ta posel vsak petek prepovedal.

Nekoč pa se je Mara nekoliko zakasnila in odpreti ji je prišla gospa Marčičeva, ki je bila slučajno v predsobi. Začuden je pogledala lepo, skromno oblečeno dekle, ki je vprašalo po njenem sinu. Pa so se že odprla vrata Aleševe sobe: »Pozna si, Mara! Začeli smo že s študijem!«

»Teta je nekaj bolna, pa sem ji morala še postreči,« se je opravičila, se resno priklonila gospe in odšla v Alešovo sobo. Sedla je na svoj prostor in odprla knjigo, ki je bila že pripravljena: *Kratka zgodovina Vsezvezne komunistične partije (boljševikov)*. Segla je v aktovko, vzela iz nje mapo s skriptami, ki jih je pripravila pred seboj, kakor so jih imeli za primer 'nepovabljenega obiska' pripravljene vsi drugi, da v trenutku zamenjajo svoj marksistični študij z medicinskim.

Ko so čez poldruugo uro odšli, je gospa Marčičeva po hišni Nežki poklicala sina k večerji v jedilnico. »Krasno dekle je tista Mara, ki je danes zamudila študij,« je rekla, ko sta si sedela s sinom nasproti pri mizi. Aleš je ni pogledal. Vneto se je ukvarjal z jedjo. Mati se je z zanimanjem zazrla v njegov zdravo zagoreli obraz, poln rdeče zadrege.

»Ti je všeč, Leša?« je z ljubkovalno hudomušnostjo poskušala prodreti v sinovo srce.

Zdaj je dvignil pogled do materinih oči. Zadrega mu je prešinila obraz in priznal je:

»Bolj kakor vse druge.«

»Torej nekaj resnega?«

Aleš je umaknil pogled in skomignil z rameni. »Resnega in – brezupnega!« je siknil in obraz se mu je stemnil. Molčala sta, ker je hišna prinesla drugo jed. Materi je pogled

zamišljeno obstal na sinovih gostih, lahko kodrastih svetloplavih laseh, na njegovem pravilno oblikovanem, lepem, zadnje čase nekoliko shujšanemu obrazu, na polnih živordečih ustnicah, ki so izdajale čutnega človeka ... Zmajala je z glavo. Njena materinska zaljubljenost ni mogla razumeti dekleta, ki je odklanjalo tako lepega, zdravega in bogatega fanta.

»Ali je – je iz bogate hiše?« je vprašala, ko je hišna odšla. Aleš je zamahnil z roko in skoraj jezno zagodrnjal: »Nima več staršev. Živi pri teti in se vzdržuje z inštrukcijami.« Spet je gospa zmajala z glavo: »Ne razumem te. Prav zares ne razumem, zakaj se ji ne moreš približati, če ti je všeč. Ima drugega fanta?« Aleš je odkimal.

Nekaj časa sta oba molče jedla. Bolečina na sinovem obrazu je prizadela mehko mamino srce. Le kako bi mu pomagala? Doslej je zaskrbljeno opazovala Aleševo razposajeno ljubimkanje na vse strani. Bala se je, da ga ne ulovi kakšna prebrisanka, ki jo bo vodil pohlep po milijonih njegove matere. Zdaj pa je ustavil pogled na dekletu, ki ga ne mara ...

Gospa se je kar stresla, ko je sin odrinil na pol izpraznjeni krožnik in odložil nanj pribor. Vstal je.

»Lahko noč, mama!«

»Ali ne boš več jedel? Imamo še marelični kipnik.«

»Hvala, sit sem.«

In je odšel v svojo sobo.

Sedel je h knjigam, toda misli so mu uhajale k Mari. Razgovor z materjo ga je prav razburil. Saj se je zdelo, da je bila mati kar užaljena, ker je živelo na svetu dekle, ki njene-ga edinca ni maralo ...

Aleš se je bridko posmehtnil. Kako bi mogla njegova v bogastvu vzgojena mati razumeti dekle, kakršno je Mara! Čutil je, da je vse tisto, kar ga v materinih očeh in v očeh vseh drugih povprečnih ljudi povzdiguje nad druge mlade ljudi – njegova lepota, njegovo bogastvo, njegova fantovska samozavest, njegovi uspehi pri drugih ženskah – v očeh zdravega, lepega, ponosnega in umsko nadpovprečnega dekleta le nepremostljiva ovira, ki mu ne dovoli, da bi se ji približal. Njej, ki je zrasla in se utrdila v odrekanju, je njegov mehkužni svet preobilja kakor mavrično svetlikanje nad črno močvirno mlakužo ...

Stresel se je.

V predsobi je zaslišal materine korake. Že je odprla vrata v sinovo sobo. »Oprosti, sine, da te motim! Spomnila sem se, da sem najbrž jaz kriva tvojega neuspeha. Denar, ki ti ga dajem za drobne izdatke, pač ne zadostuje za daljše drage izlete ali dragocenejša darila. Odslej ti bom dajala mesečno deset tisoč dinarjev. To je samo del dobička, ki ga daje dedščina tvojega očeta, vložena v trgovino. Povabi dekle na morje ali ji kupi kakšno darilo.«

Aleš je gledal mater skoraj prestrašeno. Predstavljal si je Maro ob takih ponudbah ... Joj! Morda bi ga nikoli več ne pogledala. Čutila bi se ponižano na stopnjo kupljive dekline! Kako malo je mama razumela ponosno Maro!

»Mama! Mara je pošteno deklet!« je zastokal ves bled od razburjenja. »In ponosna je, ponosna in svojeglava!«

»No, vzemi denar! Morda ti pride prav.« In mu je ponudila šop bankovcev.

Aleš je molče vstal, vzel ključek iz žepa in odklenil miznico pisalne mize. Vzel je iz nje večjo listnico in segel vanjo. »Poglej! Tu je še skoraj ves denar, ki si mi ga dajala v zadnjih šestih mesecih. Nimam ga za kaj porabiti, odkar ga ne zapravljam z dekleti.«

Gospa je prestrašeno odrinila bankovce, ki ji jih je ponujal sin. »Torej nočeš?« je skoraj žalostno pogledala na šop, ki ga je držala v roki. »Mama! Ali ne razumeš, da se prave ljubezni ne da kupiti z denarjem?«

Trgovka je povabila oči pred sinovim predirljivim pogledom in prikimala. Njej, ki ji je denar doslej odpiral vsa vrata in srca, je bilo le težko razumljivo, da je bil na svetu človek – revno žensko bitje – ki ga z denarjem ni mogla kupiti za sina ...

Srce jo je bolelo, ko je v prihodnjih tednih gledala sinovo trpljenje in mu ni mogla pomagati. Sin pa je vedno bolj medlel in zdelo se je, da bo resno zbolel. Hujšal je iz tedna v teden. Zakopal se je v študij. Videla sta se le še pri jedi. Mati ga je silila z jedjo, mu priporočala sprehode, izlete, ga nekajkrat pregovorila, da jo je spremljal v planine, ga vzela s seboj v Zagreb, v Beograd – vse zaman. Aleš je tudi v najbolj veseli družbi znancev in sorodnikov zamišljeno povešal glavo.

»Zakaj ne greš nikoli z menoj v našo družbo? Ljudje bodo mislili, da sva skregana. Nocoj se zberemo pri Čermakovi. Vedno sprašuje po tebi in te vabi.«

»Verjamem,« je Aleš kratko zasekal izza svojega časnika. »Ni mi do tega, da bi se izmotaval njihovim zankam,« je skomignil z rameni.

»Kakšnim zankam?«

»O, različnim: Čermakova bi me rada ujela za svojo Hanico, ker se ji Haničin fant, učitelj Proseenc, zdi prereven za hčerinega ženina. Njena Milka pa, ki je obredla že celo četo ženinov, me lovi kar na svojo roko – zdaj, ko ljudje že s prstom kažejo za njo, bi rada zlezla v častivredne zakonske spone. Ne koč pa mi je rekla, da ji ne pride na misel vezati se na enega samega moškega – patentirana vlačuga! In njen častivredni brat Rajko, največji ljubljanski postopač, me stalno lovi s svojimi hazardnimi igrami in starimi rafiniranimi vlačugami!«

»Rajko je pokvarjenec!«

»Kar povej to njegovi mami! V škofiji je na glasu kakor najzornejši mladenič 'tretjerednik' – ha, ha! Pravijo, da ima več dolgov, kakor njegov oče denarja.«

Marčičeva je postrani pogledala sina in pripomnila:
»Potem jih nima mnogo.«

»Kako to? Ali ni Čermakova hiša poleg naše najboga-tejša trgovska hiša v Ljubljani?«

»Bila, dragi sine, bila! Stari Čermak se je – tako sem slišala – močno zaletel z visokimi špekulacijami, ki so ga vanje zavlekle vplivne politične osebnosti iz Beograda. O tem se za zdaj po Ljubljani le šepeta, vendar –«

»– vendar najbrž ne brez podlage! Rajko mi je pravil včeraj v kavarni, da je šel stari k banu na 'finančni posvet'.«

»Mhm! Izkopal bi se rad iz tega finančnega močvirja, pa se ne bo! Kogar zaprede beograjska čaršija, je izgubljen. Lovili so tudi mene z akcijami za neko izvozno družbo, ki je menda obetala milijarde, pa me je zdrava pamet obvarovala takšnega tveganja. Saj vendar že vsak otrok ve, da naš izvoz

stalno nazaduje. Za izvoz je potrebno blago, kje pa naj ga naenkrat vzamejo? V rudnikih in tovarnah odpuščajo ljudi, V vseh večjih jugoslovanskih podjetjih se je ugnezdil inozemski kapital. Nemci in Francozi pa ne bodo delali v svojo škodo, to je gotovo. Ej, mene ne bodo ujeli!«

Trgovka je vstala, spravila očala v tok in stopila proti vratom. »Ali pojdeš jutri na čajanko k bančnemu ravnatelju Hvapilu?«

»Da bom gledal, kako se okrogla Čermakova spogleduje s posvečenimi glavami iz škofije, ali kako gospa direktorjeva mežika svojemu ljubčku, predsedniku bančnega konzorcija, ali kako nekateri gospodje dvorijo moji mami, 'zlato trdnjavi', ali –«

»Aleš! Strašno zloben jezik imaš!« se je navidezno razjezila gospa in brž odšla.

Aleš je s posmehom zrl v vrata, ki so se precej temperamentno zaprla.

»Veš kaj, sine? Rada bi šla za tri tedne v Italijo,« je nekega pomladanskega dne rekla gospa Marčičeva.

»Le pojdi, mama! Privošči si nekoliko počitka! Tvoji živci so ga potrebni,« je odgovoril Aleš in bral dalje v svojem časopisu.

»Ali pojdeš z menoj? Dolgčas bi mi bilo, ko bi morala sama hoditi po svetu.«

»Oprosti, mama, res ne morem. Sredi študija za izpite sem. Saj veš, konec semestra je. Vzemi s seboj kakšno znanako! Vsaka bo rada videla Italijo – zastonj.«

Mati je razočarano umolknila. Primaknila je naslonjač k mizi in vzela z nje časopis. Razgrnila ga je, brala pa ni. Postrani se je ozrla na sina in hudomušna misel je zablislila v njenih živahnih rjavih očeh. Pogledala je na stensko uro in vstala.

»Greš počivat?« je vprašal Aleš.

»Neko pot imam še, preden spet odpremo trgovino. Upam, da bom do dveh nazaj. Če pa ne, imaš tukaj ključe. Izroči jih poslovodji!«

Odšla je v svojo sobo, da se napravi.

Pol ure pozneje se je avtomobil gospe Marčičeve ustavil pred policijsko direkcijo na Bleiweisovi cesti. Trgovka je izstopila in odšla v poizvedovalnico na levi strani poslopja.

»Ali bi lahko izvedela, kje stanuje študentka medicine Mara Jalnova?«

»Mara Jalen? Če stanuje v Ljubljani, jo bomo kar hitro našli, gospa.«

Uradnica je stopila h kartoteki. Kmalu se je vrnila z listom v roki: »Jalen Mara, študentka medicine – ali naj vam napišem naslov?«

»Prosim.«

Uradnica je vzela listek in napisala nanj ulico in hišno številko. Gospa je z zahvalo spravila listek z naslovom in položila na mizo stotak: »Da si vračunate takso za poizvedbo!« je rekla s prijaznim nasmehom in odšla, ne da bi počakala na drobiž, ki ga je začela šteti uradnica.

Zunaj je naslov izročila šoferju.

Nekaj minut zatem se je limuzina ustavila v Šiški pred hišico Marine tete. Gospa Marčičeva je izstopila in pozvonila pri vrtnih vratih. Na vrtu je Mara lopatila zemljo in se ozrla. Vsa začudena je pred ograjo prepoznala gospo Marčičevo. Kaj hoče od nje bogatašinja?

Teta, ki se je sončila za hišo in pletla, je vstala in hitela odpirat.

»Ali bi lahko govorila z gospodično Maro Jalnovo?«

»Prosim!« je teta odprla železna mrežna vrata in poklicala: »Mara! Gospa bi rada govorila s teboj.«

»Takoj!« Je Mara vrgla lopato iz rok in se med gredami bližala gostji. Odvezala si je rdečo ruto, ki jo je imela na glavi, in črni gladki lasje so se ji usuli po vratu. »Dober dan, gospa!« se je poklonila.

»Dober dan, gospodična! Sem Marčičeva. Ali bi mogla govoriti z vami?«

»Mara Jalen!« se je predstavilo dekle in seglo v ponujeno roko: »To pa je moja teta. Prosim, gospa!« Mara je pokazala na stopnice, ki so vodile v visoko pritličje hišice.

»Če dovolite, bi se kar tukaj pogovorili, tako prijazen vrtiček imate.«

Stara teta se je nasmehnila poklonu in pokazala na klop: »Prosim! Kar pogovorita se.« Pobrala je svoje pletenje in hotela oditi.

»Ostanite, gospa! Imam prošnjo do gospodične nečakinje. Morda dodate še vi dobro besedo, da bom uslišana.«

Ženske so sedle na klop.

»Videla sem vas samo takrat, ko ste prišli k nam na skupno študiranje. In – oprostite, da vam kar odkrito povem: Zaljubila sem se v vas,« se je gospa z občudovanjem ozrla na dekletov lepi profil. V Marino lice je planila živa rdečica. Nejevoljno je pogledala trgovko. Prilizovanje bogatašnje ji je bilo odvratno.

»Menda se niti ne zavedate, kako ste lepi. Ne delam vam poklonov – ne glejte me tako grdo – saj nisem mlad fant, ampak zrela ženska. No, naj vam na kratko povem, zakaj sem prišla. Odločila sem se, da pojdem za tri tedne v Italijo na oddih. Dolgčas bi mi bilo, ko bi se morala sama potepati po tujih krajih. Sklenila sem, da vzamem s seboj znanko, ki mi bo za družabnico. Rada bi imela poleg sebe prikupen mlad obraz, ki bi me že s svojo navzočnostjo razvedril in mi pomagal, da si odpočijem živce. Kar naravnost naj vam povem – spomnila sem se na vas in sklenila, da vas prosim: Sprejmite za tri tedne mesto moje spremljevalke! Seveda vam poleg vse oskrbe ponujam plačo pet tisoč dinarjev in prav toliko za toaletne izdatke, ki jih boste imeli z nabavo primernih potovalnih potrebščin.«

»Ne, ne, gospa! Tega nikakor ne morem sprejeti! To je mnogo preveč denarja!« se je vsa rdeča v obraz branila Mara – pet tisoč dinarjev na mesec so takrat prejemale najvišji uradniki v banovini! – in dodala s povešenim pogledom: »Rada bi videla tuje kraje, ampak tolike radodarnosti ne maram izkoriščati. Sram bi me bilo. Vse življenje bi se kesala. Zdelo bi se mi, kakor da sem sprejela miloščino!«